

УДК 343.221

ОПОСЕРЕДКОВАНИЙ ВИКОНАВЕЦЬ ЗЛОЧИНУ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

І. А. Зінов'єва, аспірантка кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

При вивченні будь-якого поняття зазвичай виникає потреба розкрити його обсяг. Логічна операція, за допомогою якої визначається обсяг поняття, називається поділом. Структурними компонентами поділу є: ділене поняття (вихідне, родове), обсяг якого необхідно визначити, підстава (основа, принцип) поділу – ознака, за якою здійснюється поділ, і члени поділу – види (частини), утворені в результаті поділу. Розбивка обсягу родового поняття на види повинна здійснюватися з дотриманням правил логічного поділу, що забезпечують його чіткість і повноту: 1) поділ має здійснюватися тільки за однією підставою; 2) члени поділу повинні взаємно виключати один одного; 3) поділ повинен бути співмірним, тобто сума обсягів членів поділу має дорівнювати обсягу діленого поняття; 4) поділ повинен бути безперервним і вичерпним [1, с. 79–80; 2, с. 54, 56–57]. Класифікація – це багатоступеневий, розгалужений поділ. Результатом класифікації є система супідрядних понять: ділене поняття є родом, нові поняття – видами, потім видами видів (підвидами), потім видами підвидів (сімействами, групами, підсімействами, підгрупами) тощо [1, с. 82]. Обираючи критерій класифікації поняття, що досліджується, потрібно виходити не лише з істотної ознаки, обов'язковою рисою якої є її об'єктивність, а й із конкретної мети самої класифікації, що дозволяє виділити ту ознаку, яка є найбільш важливою, істотною у характеристиці об'єкта класифікації під кутом зору поставленого завдання [3, с. 21–22].

У ч. 2 ст. 27 КК законодавець розглядає виконавця та співвиконавця як співучасників, що вчинили злочин безпосередньо або

шляхом використання інших осіб, які відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне. Таким чином, законодавець указує на три категорії осіб: а) виконавця як особу, що у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо вчинила злочин, передбачений КК, тобто своїми безпосередніми діями (бездіяльністю) виконала діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину; б) співвиконавця, тобто особу, яка у співучасті ще хоча б з одним виконавцем або виконавцем і співучасниками, які виконують інші ролі, безпосередньо вчинила злочин (виконала його об'єктивну сторону у повному обсязі або хоча б її частину), передбачений КК; в) опосередкованого виконавця, тобто особу, яка у співучасті з іншими суб'єктами вчинила злочин не безпосередньо, а шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне. Інакше кажучи, закон указує на особу, яка здійснила роль виконавця опосередковано.

Аналіз законодавчого поняття виконавця зумовлює виокремлення лише таких його видів, як виконавець, співвиконавець та опосередкований виконавець. Уявляється, що такий обсяг поняття виконавця не відповідає вищезазначеним правилам логічного поділу. По-перше, порушено правило про співмірність поділу, тобто сума обсягів членів поділу не дорівнює обсягу діленого поняття. Ділене поняття повинно бути родовим до членів поділу (видів): А – ділене поняття, В, С, D – члени поділу. Тоді як виконавець (А) поділяється на виконавця (А), співвиконавця (В) і опосередкованого виконавця (С). Тобто А не дорівнює сумі А, В, С. По-друге, порушено правило про єдність підстави поділу, адже виконавець і співвиконавець визнаються, у свою чергу, опосередкованим виконавцем або опосередкованим співвиконавцем у випадку вчинення злочину шляхом використання інших осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності. По-третє, порушено правило про безперервність і вичерпність поділу, оскільки, крім опосередкованого виконавця, «виникає» також безпосередній виконавець, а отже, має місце стрибок у поділі.

Таким чином, насамперед необхідно визначити родові поняття, частинами якого є виконавець, співвиконавець та опосередкований виконавець. Аналіз наведеного в законі поняття виконавця свідчить

про застосування законодавцем до виконавця, співвиконавця та опосередкованого виконавця одного й того самого формулювання – «особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину вчинила злочин, передбачений КК». Отже, родове поняття можна визначити як «співучасники, які виконали діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину».

Залежно від того, чи власним діянням або за рахунок діяння іншої особи виконане діяння, що повністю або частково утворює об'єктивну сторону складу злочину, можна виокремити такі види співучасників, які виконали діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину: а) безпосередній (фізичний) – виконавець (співвиконавець), який виконав діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину, власними діями чи бездіяльністю; б) опосередкований (інтелектуальний) – виконавець (співвиконавець), який виконав діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину, не власними діями чи бездіяльністю, а за рахунок діяння іншої особи.

У тлумачних словниках термін «безпосередній» означає прямиий, неперехідний або незалежний від допомоги, сприяння [4, с. 545]; без посередніх ланок, учасників [5, с. 360]; здійснюється без посередництва кого-, чого-небудь; який прямо впливає з чого-небудь або зумовлює щось [6, с. 71], а «посередній» – такий, що служить засобом, знаряддям, посередником, передавальною ланкою або силою [7, с. 351]; «опосередкований» – поданий не безпосередньо, а через посередництво чого-небудь іншого [5, с. 400; 6, с. 849]. У свою чергу, термін «фізичний» означає тілесний [8, с. 549; 5, с. 757]; пов'язаний із м'язовою діяльністю організму, його м'язовою силою; пов'язаний з яким-небудь діянням на тіло, організм; не духовний [6, с. 1535], а термін «інтелектуальний» – розумовий, духовний [4, с. 44; 5, с. 223; 6, с. 500].

У свою чергу, опосередкованих співучасників, які виконали діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину, залежно від того, чи виконане таке діяння шляхом використання іншої особи як засобу вчинення злочину або його виконання доручено (делеговано) іншій особі, можна також поділити на види:

1. *Виконавець (співвиконавець), що скористався іншою особою як «засобом» вчинення злочину*, – особа, яка, маючи ознаки суб'єкта

злочину, використала як засіб виконання об'єктивної сторони складу злочину, що вчиняється у співучасті, іншу особу, усвідомлюючи, що вона відповідно до закону не підлягає кримінальній відповідальності або вчиняє злочин через необережність. Такий виконавець існує у двох випадках: по-перше, коли особа, яка має ознаки суб'єкта злочину, вчиняючи його у співучасті, фактично є організатором, підбурювачем чи пособником у вчиненні діяння іншою особою, що відповідно до закону не підлягає кримінальній відповідальності, або використовує вчинення злочину іншою особою через необережність. По-друге, коли особа, яка має ознаки суб'єкта злочину, вчиняючи його у співучасті, разом з особою, що відповідно до закону не підлягає кримінальній відповідальності, виконує діяння, що повністю або частково утворює об'єктивну сторону складу злочину, тобто є виконавцем.

У першому випадку виникає, так би мовити, «ефект заміщення», коли особа, вчиняючи злочин у співучасті, для вчинення діяння знаходить фізичного виконавця (особу, що не підлягає кримінальній відповідальності або вчиняє його через необережність) та використовує його як засіб вчинення злочину, тобто замінює себе іншою особою. У другому випадку особа, вчиняючи злочин у співучасті, використовує як засіб вчинення злочину іншу особу для успішного, істотного полегшення виконання власного діяння. Причому в обох випадках одна особа використовується іншою саме як засіб вчинення злочину, що має місце, коли:

1) виконавець усвідомлює, що схилена ним до виконання об'єктивної сторони складу злочину особа вчиняє суспільно небезпечне діяння у стані неосудності;

2) виконавець усвідомлює, що схилена ним до виконання об'єктивної сторони складу злочину особа на час вчинення діяння не досягла віку кримінальної відповідальності;

3) особа вчиняє діяння, перебуваючи під безпосереднім впливом фізичного примусу з боку виконавця, внаслідок якого вона не може керувати своїми вчинками;

4) особа вчиняє діяння під впливом гіпнозу з боку виконавця, внаслідок якого вона не може керувати своїми вчинками. Про опосередковане виконавство у випадку вчинення особою діяння під

впливом гіпнозу йдеться у роботах, зокрема, Н. О. Гуторової, А. А. Піонтковського [9, с. 16; 10, с. 572];

5) особа вчиняє діяння у стані крайньої необхідності, що виникає внаслідок здійснення виконавцем фізичного примусу, за якого вона зберігає можливість керувати своїми діями, або психічного примусу;

6) виконавець усвідомлює, що віддає злочинний наказ чи розпорядження особі, яка не усвідомлює і не може усвідомлювати його злочинного характеру;

7) особа вчиняє діяння, будучи введеною в оману виконавцем, або виконавець використовує помилку особи для реалізації злочинного наміру;

8) виконавець використовує особу, що вчинила злочин через необережність.

Таким чином, особа, яку використовують, відповідно до закону не підлягає кримінальній відповідальності за скоєне або вчиняє злочин через необережність, а особа, що її використовує, визнається опосередкованим виконавцем злочину. З урахуванням положень ч. 3 ст. 29 КК визнання особи опосередкованим виконавцем можливе лише у випадку усвідомлення нею того, що вона використовує особу, яка не підлягає кримінальній відповідальності або вчиняє злочин через необережність, або переконання, що вона використовує саме таку особу, а насправді помиляється. Так, відповідно до п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» від 27 лютого 2004 р. №2 кримінальна відповідальність за втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність настає як у разі, коли доросла особа знала про неповнолітній вік втягнутого, так і тоді, коли вона за обставинами справи повинна була або могла про це знати [11, с. 243].

О. А. Арутюнов пропонує визнати опосередкованим виконавцем особу, яка вчинила дію (бездіяльність), що передбачена у статті Особливої частини КК, повністю або частково шляхом використання інших осіб, що не підлягають кримінальній відповідальності з огляду на вік, неосудність або інші обставини, передбачені у КК,

або шляхом використання «одухотворених» знарядь злочину (тварин) [12, с. 184, 186].

Дійсно, опосередкований необхідний причинний зв'язок має місце, коли у спричинення результату входять дії інших осіб, механізмів, тварин тощо [13, с. 727]. Однак, на наш погляд, законодавець, зазначаючи у ч. 2 ст. 27 КК лише про такий випадок опосередкованого заподіяння, як вчинення злочину у співучасті шляхом використання осіб, що не підлягають кримінальній відповідальності, мав за мету прямо вказати у законі про визнання такої особи співучасником-виконавцем та унеможливити визнання її співучасником, що виконує іншу роль. У разі вчинення злочину шляхом використання особою тварини така особа може бути визнана лише виконавцем, оскільки створення умов для поведінки тварини, якою заподіюється шкода потерпілому, не утворює організаторства, підбурювання чи пособництва. Уявляється, що у зв'язку з розмаїттям засобів вчинення злочину навряд чи правильним є передбачення в законі опосередкованого виконавства шляхом використання тварини чи якихось механізмів.

Випадки вчинення злочину особою, яка має ознаки суб'єкта, шляхом використання як засобу вчинення злочину особи, що не підлягає кримінальній відповідальності, не утворюють співучасті, якщо поряд із цим суб'єктом у вчиненні злочину не бере участі ще хоча б один суб'єкт, адже співучасть визначається у законі (ст. 26 КК) як участь декількох суб'єктів злочину. У такому разі опосередкований заподіювач повинен визнаватися особою, яка індивідуально вчинила злочин.

2. *Довірчий співвиконавець* – особа, яка довірила (делегувала) фізичне виконання діяння, що повністю утворює об'єктивну сторону складу злочину, іншому співвиконавцю внаслідок неможливості або недоцільності його виконання всіма співвиконавцями. У тлумачних словниках термін «довірити» означає доручити, уповноважити, покладатися [4, с. 461; 6, с. 309], а «довірчий» – той, хто виявляє, виражає довір'я кому-, чому-небудь, ґрунтується на довір'ї [6, с. 309]. У свою чергу, «делегувати» означає обирати або уповноважувати делегатом, а «делегат» – виборний або призначений представник якої-небудь організації, установи, колективу [5, с. 141; 6, с. 282]. Довірче співвиконавство виникає у випадках:

– виконання об'єктивної сторони складу злочину співвиконавцями з використанням засобу чи знаряддя, придатного лише для одноособового користування, що унеможливує його використання всіма співвиконавцями та зумовлює делегування його застосування за домовленістю між співвиконавцями одному з них. Так, у п. 16 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» від 23 грудня 2005 р. № 14 зазначено, що заволодіння транспортним засобом за попередньою змовою групою осіб має місце у випадках, коли дві особи і більше заздалегідь, тобто до початку виконання дій, які становлять об'єктивну сторону злочину, домовилися про спільне його вчинення, незалежно від того, хто з них керував цим засобом. Проте не підлягають кримінальній відповідальності за ст. 289 КК особи, які не брали участі у вилученні транспортного засобу, але після заволодіння ним винною особою здійснили поїздки на ньому [14, с. 338]. З урахуванням такого підходу співвиконавцями умисного вбивства, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, повинні визнаватися особи, що брали участь у наїзді транспортного засобу на потерпілого, незалежно від того, хто з них керував цим засобом. Також відповідно до п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13 для наявності такої ознаки банди, як озброєність, достатньо озброєності хоча б одного з її учасників, за умови, що інші учасники мають знати про це й усвідомлювати можливість застосування зброї під час нападів [15, с. 331]. Тобто особа, що як співвиконавець бере участь у вчинюваному бандою нападі без зброї, але знає про її наявність у іншого співвиконавця і можливість застосування, підлягає кримінальній відповідальності за бандитизм (ст. 257 КК) та за злочин (наприклад, вбивство), вчинений бандою. Подібна ситуація виникає і при вчиненні хуліганства групою осіб, оскільки згідно з п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про хуліганство» від 22 грудня 2006 р. № 10 за ч. 4 ст. 296 КК за цією кваліфікуючою ознакою

можуть бути кваліфіковані дії тих його учасників, які особисто застосували зброю або інший предмет, спеціально пристосований чи заздалегідь заготовлений для нанесення тілесних ушкоджень, а також тих осіб, які хоча самі й не застосовували зазначених знарядь, але дали згоду чи в інший спосіб сприяли їх застосуванню іншими виконавцями цього злочину [16, с. 359]. Аналогічно співвиконавцем умисного вбивства, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, повинна визнаватися не лише особа, що особисто застосувала зброю, а також особа, що дала згоду на її застосування іншим співвиконавцем та сприяла її застосуванню. З цього приводу М. І. Панов зазначає, що співучасть у злочині за попередньою змовою групою осіб не можна виключати і тоді, коли цей злочин у конкретній об'єктивно-предметній обстановці, за наявності попередньої змови між двома чи більше особами, фактично може вчинити (виконати його об'єктивну сторону) лише одна особа (наприклад, вбивство за попередньою змовою групою осіб шляхом пострілу з пістолета, нанесення смертельного удару кинджалом, застосування отрути для спричинення смерті як способу вбивства потерпілого). Такі дії фізично може виконати лише та (одна) особа, яка володіє вказаними засобами вчинення злочину і використовує їх згідно з домовленістю. Наявність ознаки співучасті у злочині за попередньою змовою групи осіб тут слід констатувати за умов, що співучасники діють злагоджено, надають психологічну підтримку виконавцю у вчиненні злочину, їх дії об'єднані попередньою змовою, від якої не один із них не відмовляється, вони діють як одне ціле об'єднання осіб, але лише один із них може фактично виконати об'єктивну сторону злочину за дорученням інших співвиконавців [17, с. 242–243]. Отже, у таких випадках між особами перш за все досягається змова про спільне виконання об'єктивної сторони складу злочину, що виключає визнання такого довірчого співвиконавця пособником, а далі особи делегують її виконання лише одній із них внаслідок неможливості фізично виконати її разом. Такий довірчий співвиконавець забезпечує використання засобу чи знаряддя делегованим виконавцем, перебуває наготові для його заміни в разі необхідності. У такому випадку пособник на місці вчинення злочину може перетворитися лише на фізичного виконавця. Слід зазначити, що довірче

співвиконавство виникає також у випадку застосування засобу чи знаряддя вчинення злочину лише одним із співвиконавців за наявності його у кожного з них при відсутності необхідності застосовувати його кожним із співвиконавців, про що буде йтися далі;

– домовленості між співвиконавцями про делегування фізичного виконання об'єктивної сторони лише одному з них внаслідок відсутності нагальної потреби чи недоцільності фізичної участі у такому виконанні декількох співвиконавців та за наявності високого ступеня успішності досягнення спільного злочинного результату за рахунок зусиль лише одного із співвиконавців (наприклад, умисне вбивство за попередньою змовою групою осіб, кожний учасник якої озброєний, шляхом пострілу за домовленістю тим співвиконавцем, на шляху у якого вперше з'явиться потерпілий; висловлення погрози вбивством особі за домовленістю між співвиконавцями лише одним із них; отримання неправомірної вигоди за попередньою змовою групою осіб лише однією із службових осіб, що є учасниками групи). В одному з висновків Верховний Суд України зазначив, що у разі коли суб'єктами злочину є дві службові особи, які за попередньою змовою у групі осіб виконали дії, спрямовані на спільне одержання хабара, але на момент давання хабара один із хабароодержувачів із причини, не пов'язаної з відмовою від одержання хабара, був відсутній на місці події, таке одержання незаконної винагороди належить розцінювати як вчинене за попередньою змовою групою осіб [18, с. 6]. У зазначених випадках співучасники насамперед досягають змови на спільне виконання об'єктивної сторони складу злочину і за домовленістю делегують її виконання лише одному з них внаслідок відсутності нагальної потреби чи недоцільності фізично виконувати її разом та за наявності високого ступеня успішності досягнення спільного злочинного результату за рахунок зусиль лише одного із співвиконавців;

– узгодженої діяльності співвиконавців щодо декількох потерпілих, коли кожен із них фізично виконує об'єктивну сторону складу злочину лише щодо одного потерпілого, делегуючи при цьому виконання об'єктивної сторони щодо іншого потерпілого іншому співвиконавцю. Так, відповідно до п. 9 постанови Пленуму Верховного

Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30 травня 2008 р. №5, якщо винні особи діяли узгоджено та одночасно щодо кількох потерпілих осіб, хоча кожна з них мала на меті і згвалтувала одну потерпілу особу, дії кожної з таких осіб належить розглядати як згвалтування, вчинене групою осіб [19, с. 389]. Також згідно з п. 16 постанови «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. №2, якщо учасники групи діяли узгоджено щодо декількох осіб, хоча кожен із них позбавив життя одного потерпілого, дії кожного зі співучасників розглядаються як умисне вбивство двох або більше осіб, вчинене за попередньою змовою, і кваліфікується за пунктами 1 і 12 ч. 2 ст. 115 КК [20, с. 183].

Ураховуючи вищезазначене, можна виокремити такі ознаки довірчого (делегованого) виконання:

1) воно виникає при вчиненні злочину у співучасті лише у виді співвиконавства;

2) супроводжується досягненням попередньої змови між співвиконавцями про спільне вчинення діяння, яке утворює об'єктивну сторону складу злочину;

3) здійснюється за наявності певної об'єктивно-предметної обстановки вчинення злочину: а) виконання об'єктивної сторони складу злочину співвиконавцями з використанням такого засобу чи знаряддя, яке придатне лише для одноособового користування, або б) відсутності нагальної потреби чи недоцільності фізичної участі у виконанні об'єктивної сторони складу злочину декількох співвиконавців, або в) узгодженості діяльності співвиконавців щодо декількох потерпілих, коли кожен із них фізично виконує об'єктивну сторону складу злочину лише щодо одного потерпілого, делегуючи при цьому її виконання щодо іншого потерпілого іншому співвиконавцю;

4) наявний факт довіри (делегування) – доручення за домовленістю між усіма співвиконавцями фізичного виконання діяння, яке утворює об'єктивну сторону складу злочину, лише одному із співвиконавців;

5) присутність довірчого співвиконавця на місці вчинення злочину є обов'язковою або не є такою залежно від об'єктивно-предметної обстановки вчинення злочину. Так, присутність довірчого співвиконавця

на місці вчинення злочину є обов'язковою у разі виконання об'єктивної сторони складу злочину співвиконавцями з використанням такого засобу чи знаряддя, що придатне лише для одноособового користування та узгодженої діяльності співвиконавців щодо декількох потерпілих, коли кожен із них фізично виконує об'єктивну сторону складу злочину лише щодо одного потерпілого, делегуючи при цьому її виконання щодо іншого потерпілого іншому співвиконавцю. У таких випадках довірчий співвиконавець перебуває наготові для заміни фізичного виконавця у вчиненні діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину. У той самий час за відсутності нагальної потреби чи недоцільності фізичної участі у виконанні об'єктивної сторони складу злочину декількох співвиконавців присутність довірчого співвиконавця на місці вчинення злочину не є обов'язковою (наприклад, у разі одержання неправомірної вигоди).

Таким чином, родове поняття, частинами якого є виконавець, співвиконавець та опосередкований виконавець, можна визначити як «співучасники, які виконали діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину».

Залежно від того, чи власним діянням або за рахунок діяння іншої особи виконане діяння, що повністю або частково утворює об'єктивну сторону складу злочину, можна виокремити такі види співучасників, які виконали діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину: а) безпосередній (фізичний) та б) опосередкований (інтелектуальний). У свою чергу, опосередкованих співучасників, які виконали діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину, залежно від того, чи виконане таке діяння шляхом використання іншої особи як засобу вчинення злочину або його виконання доручено (делеговано) іншій особі, можна поділити на такі види: а) виконавець (співвиконавець), що скористався іншою особою як засобом вчинення злочину, та б) довірчий співвиконавець.

Перелік літератури

1. Логіка : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Д. Титов, С. Д. Цалін, О. П. Невельська-Гордєєва та ін. ; за заг. ред. В. Д. Титова. – Х. : Право, 2005. – 208 с.

2. Кириллов В. И. Логика : учебник / В. И. Кириллов, А. А. Старченко ; под ред. В. И. Кириллова. – Изд. 6-е, перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Проспект, 2008. – 240 с.
3. Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України : монографія / Л. М. Кривоченко. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 120 с.
4. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Т. II / В. Даль. – М. ; СПб. : Изд. М. О. Вольфа, 1881. – 807 с.
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка : ок. 57 000 слов / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 15-е изд., стер. – М. : Рус. яз., 1984. – 816 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
7. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Т. III / В. Даль. – М. ; СПб. : Изд. М. О. Вольфа, 1882. – 576 с.
8. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Т. IV / В. Даль. – М. ; СПб. : Изд. М. О. Вольфа, 1882. – 704 с.
9. Гуторова Н. А. Соучастие в преступлении по уголовному праву Украины : учеб. пособие / Н. А. Гуторова. – Харьков : РУБИКОН П, 1997. – 101 с.
10. Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву / А. А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1961. – 655 с.
11. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 27 лютого 2004 р. № 2 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2012 рр.) : станом на 1 черв. 2013 р. / упоряд.: Ю. М. Groшевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2013. – С. 241–247.
12. Арутюнов А. А. Соучастие в преступлении : монография / А. А. Арутюнов. – М. : Статут, 2013. – 408 с.
13. Бажанов М. И. Избранные труды / М. И. Бажанов. – Харьков : Право, 2012. – 1244 с.
14. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 23 груд. 2005 р. № 14 (із змінами від 19 груд. 2008 р. № 18) // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2012 рр.) : станом на 1 черв. 2008

2013 р. / упоряд.: Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2013. – С. 334–342.

15. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2012 рр.) : станом на 1 черв. 2013 р. / упоряд.: Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2013. – С. 326–333.

16. Про судову практику у справах про хуліганство : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 22 груд. 2006 р. № 10 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2012 рр.) : станом на 1 черв. 2013 р. / упоряд.: Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2013. – С. 356–361.

17. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 528 с.

18. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 12 грудня 2013 р. у справі № 5-47кс13 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2014. – № 4 (164). – С. 6–10.

19. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 30 трав. 2008 р. № 5 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2012 рр.) : станом на 1 черв. 2013 р. / упоряд.: Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2013. – С. 384–396.

20. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 7 лют. 2003 р. № 2 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2012 рр.) : станом на 1 черв. 2013 р. / упоряд.: Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2013. – С. 177–187.

Транслітерація переліку літератури

1. Lohika : pidruchnyk dlia studentiv vyschykh navchal'nykh zakladiv [Logic: a Textbook for University Students]. Kharkov: Pravo, 2005, 208 p. [in Ukrainian].

2. Kirillov V. I., Starchenko A. A. Logika: uchebnik [Logic: a Textbook]. Moscow: TK Velbi, Izd-vo Prospekt, 2008, 240 p. [in Russian].

3. Kryvochenko L. M. Klasyfikatsiia zlochyniv za stupenem tiazhkosti u Kryminal'nomu kodeksi Ukrainy [Classification of the Degree of Crimes in the Criminal Code of Ukraine]. Kiev: Yurinkom Inter, 2010, 120 p. [in Ukrainian].
4. Dal' V. Tolkovyj slovar' zhivogo velikoruskogo jazyka [Explanatory Dictionary of the Russian language] vol. II. Moscow, Saint Petersburg: Izd. M. O. Vol'fa, 1881, 807 p. [in Russian].
5. Ozhegov S. I. Slovar' russkogo jazyka [Dictionary of the Russian language]. Moscow: Rus. jaz., 1984, 816 p. [in Russian].
6. Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy (z dod. i dopov.) [Great Dictionary of the modern Ukrainian language (with annexes and additions)]. Kiev ; Irpin' : VTF «Perun», 2005, 1 728 p. [in Ukrainian].
7. Dal' V. Tolkovyj slovar' zhivogo velikoruskogo jazyka [Explanatory Dictionary of the Russian language] vol. III. Moscow, Saint Petersburg: Izd. M. O. Vol'fa, 1882, 576 p. [in Russian].
8. Dal' V. Tolkovyj slovar' zhivogo velikoruskogo jazyka [Explanatory Dictionary of the Russian language] vol. IV. Moscow, Saint Petersburg: Izd. M. O. Vol'fa, 1882, 704 p. [in Russian].
9. Gutorova N. A. Souchastie v prestuplenii po ugovnomu pravu Ukrainy [Criminal Complicity Under the Criminal Law of Ukraine]. Kharkov : RUBIKON P, 1997, 101 p. [in Russian].
10. Piontkovskiy A. A. Uchenie o prestuplenii po sovetskomu ugovnomu pravu [The Crime Doctrine Under the Soviet Criminal Law]. Moscow : Gosjurizdat, 1961, 655 p. [in Russian].
11. Pro zastosuvannia sudamy zakonodavstva pro vidpovidal'nist' za vtiahnennia nepovnolitnikh u zlochynnu chy inshu antyhromads'ku diial'nist' : postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 27 liutoho 2004 r. no. 2 [On Application of the Legislation on Responsibility for Involvement Minors into Criminal or Other Anti-social Activity by Courts: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 27 February 2004 no. 2], Zbirnyk postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy z kryminalnykh sprav (1973–2012): stanom na 1 chervnia 2013 r., Kharkiv : Pravo, 2013, pp. 241–247. [in Ukrainian].
12. Arutyunov A. A. Souchastie v prestuplenii [Criminal Complicity]. Moscow : Statut, 2013, 408 p. [in Russian].
13. Bazhanov M. I. Izbrannye trudy [The Selectas]. Kharkiv : Pravo, 2012, 1 244 p. [in Russian].
14. Pro praktyku zastosuvannia sudamy Ukrainy zakonodavstva u spravakh pro deiaki zlochyny proty bezpeky dorozhnogo rukhu ta eksploatatsii transportu, a takozh pro administratyvni pravoporushennia na transporti: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 19 hrudnia 2008 r. no. 18 [On Application of the Legislation in Cases Involving some Crimes Against Road

Safety and Transport Operation, as Well as Administrative Offenses Involving Transport by Courts in Ukraine: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 19 December 2008 no. 18], Zbirnyk postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy z kryminalnykh sprav (1973–2012): stanom na 1 chervnia 2013 r., Kharkiv : Pravo, 2013, pp. 334–342. [in Ukrainian].

15. Pro praktyku rozghliadu sudamy kryminal'nykh sprav pro zlochyny, vchyneni stjykymy zlochynnymy ob'iednanniamy : postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 23 hrudnia 2005 r. no 13 [On the Practice of Considering Criminal Cases Involving the Crimes Committed by the Persistent Criminal Organizations : Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 23 December 2005 no. 13], Zbirnyk postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy z kryminalnykh sprav (1973–2012): stanom na 1 chervnia 2013 r., Kharkiv : Pravo, 2013, pp. 326–333. [in Ukrainian].

16. Pro sudovu praktyku u spravakh pro khulihanstvo : postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 22 hrudnia 2006 r. no. 10 [On Court Practice in Cases Involving Rowdiness: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 22 December 2006 no. 10], Zbirnyk postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy z kryminalnykh sprav (1973–2012): stanom na 1 chervnia 2013 r., Kharkiv : Pravo, 2013, pp. 356–361. [in Ukrainian].

17. Kryminal'ne pravo Ukrainy: Zahal'na chastyna [Ukrainian Criminal Law : General Part]. Kharkiv : Pravo, 2015, 528 p. [in Ukrainian].

18. Postanova Sudovoi palaty u kryminal'nykh spravakh Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 12 hrudnia 2013 r. u spravi no. 5-47ks13 [Resolution of the Panel of Judges of the Chamber on Criminal Cases of the Supreme Court of Ukraine of 12 December 2013 in case no. 5-47ks13]. Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy, 2014, no. 4 (164), pp. 6–10. [in Ukrainian].

19. Pro sudovu praktyku u spravakh pro zlochyny proty statevoi svobody ta statevoi nedotorkanosti osoby: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 30 travnia 2008 r. no. 5 [On Court Practice in Cases Involving Crimes Against Sexual Freedom and Sexual Integrity of Person : Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 30 May 2008 no. 5], Zbirnyk postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy z kryminalnykh sprav (1973–2012): stanom na 1 chervnia 2013 r., Kharkiv : Pravo, 2013, pp. 384–396. [in Ukrainian].

20. Pro sudovu praktyku v spravakh pro zlochyny proty zhyttia ta zdorovia osoby: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 7 liutoho 2003 r. no. 2 [On Court Practice in Criminal Cases Involving Crimes Against Life and Health: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 7 February 2003 no. 2], Zbirnyk postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy z kryminalnykh sprav (1973–2012): stanom na 1 chervnia 2013 r., Kharkiv : Pravo, 2013, pp. 177–187. [in Ukrainian].

Зінов'єва І. А. Опосередкований виконавець злочину: поняття та види

У статті визначено родові поняття, частинами якого є виконавець, співвиконавець та опосередкований виконавець, як «співучасники, які виконали діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину». Залежно від того, чи власним діянням або за рахунок діяння іншої особи виконане діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину, виокремлено такі види співучасників, які його виконали: безпосередній (фізичний) та опосередкований (інтелектуальний). Безпосереднього (фізичного) співучасника, який виконав діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину, визначено як виконавця (співвиконавця), який виконав діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину, власними діями чи бездіяльністю, а опосередкованого (інтелектуального) – як виконавця (співвиконавця), який виконав діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину, не власними діями чи бездіяльністю, а за рахунок діяння іншої особи. У свою чергу, опосередкованих співучасників, які виконали діяння, що утворює об'єктивну сторону складу злочину, залежно від того, чи виконане таке діяння шляхом використання іншої особи як засобу вчинення злочину або його виконання доручено (делеговано) іншій особі, поділено на такі види, як виконавець (співвиконавець), що скористався іншою особою як засобом вчинення злочину, та довірчий співвиконавець. Виконавцем (співвиконавцем), що скористався іншою особою як засобом вчинення злочину, визнано особу, яка, маючи ознаки суб'єкта злочину, використала як засіб виконання об'єктивної сторони складу злочину, що вчиняється у співучасті, іншу особу, усвідомлюючи, що вона відповідно до закону не підлягає кримінальній відповідальності або вчиняє злочин через необережність. У свою чергу, довірчим співвиконавцем визнано особу, яка довірила (делегувала) фізичне виконання діяння, що повністю утворює об'єктивну сторону складу злочину, іншому співвиконавцю внаслідок неможливості або недоцільності його виконання всіма співвиконавцями.

Ключові слова: виконавець злочину, співвиконавець злочину, опосередкований виконавець злочину.

Зінов'єва І. А. Опосередкований виконавець злочину: поняття та види

В статті определено родовое понятие, частями которого являются исполнитель, соисполнитель и опосредованный исполнитель, как «соучастники, которые выполнили деяние, образующее объективную сторону состава преступления». В зависимости от того, своим деянием или за счет деяния другого лица выполнено деяние, образующее объективную сторону состава преступления, выделены такие виды соучастников, которые его выполнили: непосредственный (физический) и опосредованный (интеллектуальный). Непосредственного (физического) соучастника, который выполнил деяние, образующее объективную сторону состава преступления, определено как исполнителя (соисполнителя), который выполнил деяние, образующее объективную сторону состава преступления, собственными действиями или бездействием, а опосредованного (интеллектуального) – как исполнителя (соисполнителя), который выполнил деяние, образующее объективную сторону состава преступления, не собственными действиями или бездействием, а за счет деяния другого лица. В свою очередь, опосредованные соучастники, которые вы-

полнили деяние, образующее объективную сторону состава преступления, в зависимости от того, выполнено такое деяние путем использования другого лица как средства совершения преступления или его выполнение поручено (делегировано) другому лицу, поделены на такие виды, как исполнитель (соисполнитель), который воспользовался другим лицом как средством совершения преступления, и доверительный соисполнитель. Исполнителем (соисполнителем), который воспользовался другим лицом как средством совершения преступления, признано лицо, которое, имея признаки субъекта преступления, использовало как средство выполнения объективной стороны состава преступления, совершаемого в соучастии, другое лицо, осознавая, что оно в соответствии с законом не подлежит уголовной ответственности или совершает преступление по неосторожности. В свою очередь, доверительным соисполнителем признано лицо, которое доверило (делегировало) физическое выполнение деяния, полностью образующее объективную сторону состава преступления, другому соисполнителю вследствие невозможности или нецелесообразности его выполнения всеми соисполнителями.

Ключевые слова: исполнитель преступления, соисполнитель преступления, опосредованный исполнитель преступления.

Zinovieva I. A. The principal offender acting through an innocent agent: concept and types

In the article the generic term which has as parts the principal offender, the co-principal offender and the principal offender acting through an innocent agent is determined as «accomplices who committed an act which forms objective side of actus reus». Depending on whether an act which forms objective side of actus reus committed personally or through an innocent agent the types of accomplices who committed this act are distinguished on personally (physical) and mediate (intellectual). The personally (physical) accomplice who committed an act which forms objective side of actus reus is determined as the principal offender (the co-principal offender) who committed an act which forms objective side of actus reus by own actions or omission and mediate (intellectual) is determined as the principal offender (the co-principal offender) who committed an act which forms objective side of actus reus not by own actions or omission but by an act of other person. In turn the mediate accomplices who committed an act which forms objective side of actus reus depending on whether they committed that act by using other person as an innocent agent or by set mission (delegation) its commission other person are distinguished on the principal offender (the co-principal offender) which committed a crime by using other person as an innocent agent and the co-principal offender-appointor. The principal offender (the co-principal offender) which committed a crime by using other person as an innocent agent is determined as a person which having features of the subject of crime used as instrument of implementing the objective side of actus reus committed in complicity other person knowing that it is in accordance to law not liable to criminal proceedings or commits a crime through negligence. In turn the co-principal offender-appointor is determined as a person which entrusted (delegated) physical committing an act which completely forms objective side of actus reus other co-principal offender in consequence of impossibility or inadvisability of its committing by all co-principal offenders.

Key words: the principal offender, the co-principal offender, the principal offender acting through an innocent agent.